

SPRAWOZDANIE
Z MIĘDZYNARODOWEGO SYMPOZJUM
„PSYCHOSPOŁECZNE UWARUNKOWANIA
RADZENIA SOBIE W SYTUACJACH KRYZYSOWYCH”
WARSZAWA, 29 MAJA 2009 ROKU

W dniu 29 maja 2009 roku w Instytucie Psychologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego odbyło się międzynarodowe sympozjum poświęcone zagadnieniu psychospołecznych uwarunkowań radzenia sobie w sytuacjach kryzysowych, zorganizowane przez Koło Naukowe Psychologów Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego oraz Instytut Psychologii. Sympozjum zostało otwarte przez prof. UKSW – dr hab. H. Gasiuła, który ukazał znaczenie podejmowanego zagadnienia we współczesnej psychologii. Pojęcie kryzysu jest bowiem nie tylko trudne do uchwycenia, ale również niełatwo poddaje się badaniu empirycznemu. Dlatego warto zastanawiać się nad tym zagadnieniem, zarówno w wymiarze teoretycznym, jak i empirycznym, by umieć pomóc współczesnemu człowiekowi, który często boryka się z tym problemem w swoim życiu. Sympozjum obejmowało trzy sesje. W pierwszej sesji zostały wygłoszone cztery referaty, natomiast w dwóch następnych – po trzy referaty.

Profesor UKSW, dr hab. K. Krzyżewski, zaprezentował referat pt. „O statusie i funkcjonowaniu kategorii kryzys w psychologii”, w którym wykazał, że istnieje problem statusu pojęcia „kryzys”. Przedstawił metodę badawczą własnej konstrukcji, obejmującą określone wymiary, m.in.: specyficzność – niespecyficzność, naukowość – popularność, techniczność – nietechniczność, empiryczność – teoretyczność, ogólność – konkretność, ważność – nieważność, na których można relatywizować różne pojęcia, w tym również pojęcie kryzysu. Narzędzie to zawiera również opis funkcjonowania dowolnych kategorii. Pozwala określić status i treść pojęcia „kryzys”, który jest pewnego rodzaju kategorią. Treść kategorii wyznacza przedmiot, natomiast język, jakim mówi się o kryzysie, określa rozumienie tego pojęcia. Autor ukazał następnie, iż kategoria „kryzys” zawsze pojawia się w kontekście innych kategorii, takich jak uraz, ból, ucieczka. Zadał pytanie, czy kryzys jest w systemie? czy może kryzys jest systemem? Jego zdaniem status ontyczny pojęcia „kryzys” jest nieokreślony. Również nieokreślone jest to, w jaki sposób kryzys się jawi, nie jest również dookreślona struktura i funkcja kryzysu. Zdaniem autora ważne jest zrozumienie, czy kryzys ma charakter obiektywny, czy może subiektywny. Czy może kryzys jest dla innych, czy też dla dobra samego zainteresowanego? Według autora wystąpienie kryzysu ma charakter biegunowy.

Kolejny prelegent – prof. J. F. Terelak, UKSW – zaprezentował temat: „Biologiczne i psychospołeczne modele sytuacji krytycznych”. Autor przekonywał, że pojęcie kryzysu należy przede wszystkim umieścić w jakimś konkretnym, teoretycznym modelu. Bez modelu nie można określić, czy coś jest naukowe, czy potoczne. Dopiero przez posiadanie modelu można konkretnie określić, czym jest kryzys: nie tylko go opisać, ale również w jakiś sposób zbadać. W swoim wystąpieniu autor ukazał dwuczynnikowy model sytuacji krytycznych. Przypomniał, że we współczesnych badaniach nad teoriami stresu mamy

do czynienia z trzema teoretycznymi modelami. Ukazał homeostatyczny model sytuacji krytycznych w chorobie według Selye'go. Zgodnie z tym modelem pojęcie kryzysu jest mierzalne. Następnie omówił zagadnienie sytuacji kryzysowych, podkreślając, że w każdym kryzysie jest tak duże nasilenie, że człowiek potrzebuje wsparcia. Należy jednak zaznaczyć, że nie wszystkie sytuacje kryzysowe prowadzą do choroby. W wystąpieniu prelegent ukazał również homeodynamiczny oraz dewiacyjny model sytuacji krytycznych, a także ekologiczne modele sytuacji kryzysowych. Podkreślił też, że kryzys jest czymś naturalnym w życiu człowieka i trzeba go akceptować. Natomiast należy zacząć się nim zajmować wówczas, gdy następuje kumulacja kryzysu w życiu społecznym czy też indywidualnym, która nie pozwala na normalne funkcjonowanie. Na koniec autor zaprezentował addytywny model krytycznych sytuacji w pracy lotnika oraz chronobiologiczne czynniki stresu. Wystąpienie było interesujące i z całą pewnością pozwoliło słuchaczom na nowo spojrzeć na rozumienie pojęcia „kryzys”.

Profesor UKSW, dr hab. J. Tylka, zaprezentował psychologiczne uwarunkowania i następstwa chorób krążenia. Omówił przede wszystkim model czynników ryzyka chorób wieńcowych. Zdaniem autora, na podstawie współczesnych badań można stwierdzić, że psychologiczne i społeczne czynniki ryzyka są w procesie choroby najważniejsze. Interesujące jest ukazanie dynamicznej interakcji czynników biopsychosocjalnych w patofizjologicznych mechanizmach chorób wieńcowych. Zespół czynników będących prowokatorami prowadzącymi do zawału serca to między innymi: nadmierne zaangażowanie i uwikłanie w pracę, natrętna dążność do rywalizacji, tłumienie wrogości, brak adekwatnych sposobów wyrażania gniewu. Omawiając psychologiczne czynniki zagrożenia chorobą niedokrwienia serca, autor wymienił: wrogość cyniczną i neurotyczną oraz neurotyczność. Ostatecznie przedstawił osobowość o typie zachowania A, w którym można wyróżnić: skrajne współzawodnictwo, wrogość i agresywność, pośpiech i niecierpliwość. Z badań wynika, że osoby o takim typie zachowania są bardziej narażone na choroby serca. Na zakończenie ukazał, w jakim kierunku idą współczesne badania w różnych krajach świata. Zaprezentował również badania polskie, z których wynika, jakie czynniki mogą prowadzić do zawału serca. Są to między innymi stres, nadmierna ambicja, ogólny stres życia codziennego, nadmierny wysiłek fizyczny, niekorzystne wydarzenia życiowe, niewłaściwe odżywianie, alkohol. Według autora nie ma dzisiaj tak naprawdę jakiegoś konkretnego programu walki ze stresem.

Za szczególnie interesujące należy uznać wystąpienie prof. UJ, dr hab. B. Pileckiej, na temat: „Kryzys psychiczny w kontekście wykorzystania seksualnego”. Według autorki, skutki wykorzystywania seksualnego, ujawnione u większości osób wykorzystanych seksualnie w dzieciństwie, to: niepokój, depresja, agresywne zachowanie, niskie poczucie własnej wartości, przedwczesne kontakty seksualne, rozwiązłe życie seksualne, myśli o samobójstwie oraz uzależnienie od substancji odurzających. Seksualne wykorzystanie często dotyczy kogoś bliskiego z rodziny, dlatego też wiele przypadków jest ukrytych. Przystępcy seksualni są często bezkarni i nie mają poczucia winy. Wykorzystaniu seksualnemu sprzyja słaba więź z matką.

Drugą sesję otworzyło wystąpienie dr K. Kuryś z Uniwersytetu Adama Mickiewicza na temat: „Niewiele wiem sam – o sobie samym... Narracje autobiograficzne młodych dorosłych a style radzenia sobie ze stresem”. Na początku autorka ukazała pojęcie stylu,

strategii i procesu jako sposobów radzenia sobie ze stresem. Następnie opisała narzędzie badawcze, które zostało wykorzystane w jej pracy, oraz podłoże teoretyczne podjętych badań. Sposób radzenia sobie ze stresem jest zróżnicowany u młodych dorosłych. Jednocześnie stres może stać się stymulatorem rozwoju, jeśli zostanie właściwie wykorzystany. Ciekawe wnioski z badań pozwalają autorce na dalsze poszukiwania. Trzeba jednak zaznaczyć, że zarówno narzędzie, jak i strategia badania nadal domagają się dalszych uzupełnień empirycznych weryfikacji oraz poszukiwań.

Kolejny temat: „Dzieci i młodzież w sytuacjach kryzysowych” został zaprezentowany przez mgr. W. Brejnaka z Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Zauważył on, że dziecko często znajduje się w sytuacjach kryzysowych, które zazwyczaj wytwarzają rodzice. Równie mocno dotyczy to dzieci wychowywanych pod przysłowiowym kłosem. Dziecko, które nie wykształciło jeszcze w sobie właściwych reakcji na sytuacje kryzysowe, ucieka się do takich mechanizmów obronnych, które nie tylko nie rozwiązują problemu już istniejącego, ale wytwarzają nowe. Autor referatu wymienił w tym kontekście m.in. stosowanie używek i ucieczkę z domu. Wykazał, że najlepszą obroną przed kryzysem dziecka jest autentyczna obecność rodziców w jego życiu. Niestety, bardzo często dzisiejsze dzieci są duchowymi sierotami, choć nierzadko mają zapewnione wszystkie możliwe do życia środki. Zdaniem autora, trzeba pomóc współczesnej rodzinie w kształtowaniu umiejętności wychowania młodego pokolenia oraz nauczyć rodziców bycia z własnym dzieckiem.

Ostatni w tej sesji referat, pt. „Skuteczność pomocy on-line na wybranych forach internetowych”, wygłosili: dr T. Rowiński z Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego oraz J. Zieliński ze Szkoły Wyższej Finansów i Zarządzania. Pomoc osobom w różnych sytuacjach kryzysowych w formie on-line jest rozpowszechniona w krajach, gdzie jest dobrze rozwinięta sieć internetowa. Można powiedzieć, że w naszym kraju programy te dopiero się rozwijają. Autorzy przedstawili, za Bassamą Aouila, cztery sposoby wsparcia przez Internet, a następnie zaprezentowali własną strategię badawczą oraz jej wyniki. Założyli cztery wymiary wsparcia: informacyjne, instrumentalne, wartościujące, emocjonalne.

Trzecią sesję otworzył wykład prof. D. Entwistle'a z Malone University (Canton, Ohio) na temat: „The psychological impact of chronic physical illness: Heritable disorders” Celem referatu było przedstawienie zagadnienia radzenia sobie z chorobami przewlekłymi. Prelegent wyszedł od ukazania doświadczenia rodziców, którzy utracili dziecko. Badania pochodziły sprzed kilku lat, kiedy to umieralność dzieci była o wiele wyższa niż dzisiaj. Warto wejść w doświadczenie tamtych rodziców – podkreślał autor wystąpienia – i zobaczyć, że z całą pewnością nie było ono łatwe, bowiem śmierć pozostawia zawsze jakiś uszczerbek na psychice człowieka. Szczęśliwie możemy stwierdzić, że w krajach wysoko rozwiniętych śmiertelność niemowląt spadła radykalnie. Niestety, nadal jest ona wysoka w krajach, gdzie brakuje leków oraz wykwalifikowanej kadry medycznej.

Następnie autor zaprezentował różnego rodzaju poglądy mówiące o tym, że należałoby eliminować osoby chore ze społeczeństwa. Najdalej idące stanowiska to takie, według których najlepiej, by chorzy w ogóle się nie rodzili. W pierwszej połowie XX wieku rozpowszechnioną postawą było pozbywanie się osób z jakimś defektem. W późniejszych

latach mamy do czynienia z odwróceniem tego myślenia, między innymi już w latach 1960-1980 zauważono spadek umieralności dzieci z powodu masowego szczepienia czy antybiotyków; a w latach 1980-2000 wypracowano jeszcze wiele innych metod pozwalających podtrzymać człowieka przy życiu. Osoby z wadami wrodzonymi dzisiaj mają większe szanse przeżycia niż kiedyś – konkludował prelegent. Zauważył jednocześnie, że wraz ze wzrostem umiejętności ochrony dziecka przed chorobami pojawiły się inne choroby, z którymi dzieci już się rodzą. Zwrócił uwagę na coraz powszechniejsze wśród młodej populacji schorzenia, do których należą: astma, nadwaga, białaczka, choroba wieńcowa, autyzm. W tym kontekście należy zauważyć, że zmieniła się sytuacja rodzica współczesnego w relacji do sytuacji rodziców sprzed stu lat. Dziś częściej się zdarza, że dziecko zapada na choroby w późniejszym okresie swojego życia, co również może być przeżyciem traumatycznym dla jego rodziców. Często są oni tym faktem przytłoczeni, a sytuacja ta wpływa na ich wzajemne relacje. Stosunkowo nowym zjawiskiem jest przesunięcie w czasie poczęcia i zrodzenia potomstwa. Z drugiej strony, istnieje dziś możliwość przeprowadzenia badań już w okresie płodowym. Pozwalają one nie tylko wykryć, ale także leczyć wykryte choroby. Lepsza jest również profilaktyka chorób dzieci we wczesnym dzieciństwie. Niewątpliwie inna jest dziś sytuacja rodziców dzieci z chorobami genetycznymi, które podlegają coraz skuteczniejszej terapii. Nie zmienia to jednak prawdy, że rodzice chorego dziecka przeżywają stres związany z lękiem o terażniejszość i przyszłość ich potomka oraz z pytaniem, dlaczego to właśnie ich spotkało takie doświadczenie. Zarówno oni, jak i ich dzieci potrzebują dziś mądrej pomocy w zrozumieniu sensu choroby oraz w podejmowaniu aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym. Problemów jest wiele: począwszy od tych związanych z ciągłym przyjmowaniem leków, poprzez wykształcenie i zdobycie odpowiedniego zawodu, aż po znalezienie życiowego partnera i podjęcie decyzji o ewentualnym posiadaniu dziecka. Jest to poniekąd nowy sposób istnienia we współczesnym świecie.

Autor mocno podkreślił, że nie ma takich przesłanek, które wskazywałyby na to, iż rodzice z dzieckiem chorym mogą stać się rodziną patologiczną. Mamy raczej do czynienia z czynnikami psychologicznymi, takimi jak strach, lęk, ucieczka. Stąd też potrzebna jest pomoc tym rodzicom. Rodzice muszą nauczyć się wychować dziecko przewlekłe chore do normalnego i samodzielnego funkcjonowania. Badania pokazują, że rodziny mające chore dzieci mogą sobie z tym poradzić lub też nie. Należy także zauważyć, że inaczej funkcjonuje rodzeństwo takiego dziecka. Rodziny z dziećmi chorymi przewlekłe mają mniej przyjaciół, ale jeśli już oni są, to otrzymują od nich więcej wsparcia. Autor zwrócił uwagę na konieczność zmiany podejścia do dzieci chorych przewlekłe. Nie chodzi tylko o poprawienie fizycznego funkcjonowania takiego dziecka, ale o potrzebę wsparcia w jego cierpieniu, a więc o opiekę współczującą. Trzeba wspierać rodzinę dziecka chorego, zainteresować się jego szkołą, zadbać o dobrą opiekę medyczną, jeśli istnieje taka potrzeba, to pomóc finansowo oraz w wymiarze duchowym. Na zakończenie swojego wystąpienia autor przedstawił narzędzie CODI (Coping with a Disease) do badania sposobu radzenia sobie w sytuacjach choroby.

Dr M. Łaguna z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II była kolejnym prelegentem. Zaprezentowała zagadnienie: „Psychologiczne wyznaczniki aktywnego radzenia sobie w sytuacji bezrobocia”. Na początku przedstawiła problematykę bezrobocia

jako sytuacji trudnej w życiu człowieka. Radzenie sobie w sytuacjach bezrobocia sprowadza się do poszukiwania pracy lub też założenia swojej firmy. Poszukiwanie pracy jest pewnego rodzaju procesem realizacji celu, który zawiera w sobie sposób postrzegania celu, intencję realizacji celu oraz planowanie działań prowadzących do osiągnięcia celu. Autorkę badań interesowały przekonania prowadzące do osiągnięcia celu. Tymi przekonaniem były: ogólna samoocena, przekonanie o własnej skuteczności, nadzieja, optymizm. Następnie przedstawiła ona model zależności pomiędzy przekonaniem a procesem realizacji celu. W badaniu wykorzystano kilka narzędzi badawczych, które wskazały na istotne zależności pomiędzy przekonaniem a procesem realizacji celu.

Na koniec trzeciej sesji został zaprezentowany interesujący materiał sekcji badawczej Koła Naukowego Studentów Psychologii z Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego na temat „Postawy wobec miłości a radzenie sobie z kryzysem wywołanym oczekiwaniem na narodziny pierwszego dziecka”. Bogactwo poszukiwań w tej problematyce nie tylko było dobrze wsparte materiałem teoretycznym i dużą wiedzą na ten temat, ale również własnymi badaniami, przeprowadzonymi na grupie osób oczekujących dziecka.

Na zakończenie sympozjum prof. UKSW dr hab. H. Gasiul podziękował wszystkim prelegentom oraz uczestnikom za udział w sympozjum. Wyraził nadzieję, że poszukiwania dotyczące zagadnienia kryzysu będą nadal kreatywne.

Dariusz Buksik

Katedra Psychologii Religii, Instytut Psychologii UKSW

SPRAWOZDANIE Z SYMPOZJUM
PT. „SPOŁECZNE I RELIGIJNE KONTEKSTY
FUNKCJONOWANIA CZŁOWIEKA”,
ZORGANIZOWANEGO Z OKAZJI 30-LECIA
KATEDRY PSYCHOLOGII SPOŁECZNEJ
I PSYCHOLOGII RELIGII KUL

W dniu 21 października 2009 roku odbyło się sympozjum z okazji 30-lecia powstania Katedry Psychologii Społecznej i Psychologii Religii, którą zorganizowali pracownicy Katedry. Sympozjum rozpoczęła Msza św. w kościele akademickim, odprawiona przez ordynariusza diecezji zielonogórsko-gorzowskiej – ks. bp. Stefana Regmunta. Ksiądz Biskup wygłosił kazanie, w którym nawiązywał do swojej obecności w Katedrze jako doktorant i wspominał swojego promotora – księdza prof. Władysława Prężynę.